

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ηθικά Νικομάχεια Ενότητες 3 και 4

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθετεῖται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποίας ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

A. Να χαρακτηρίσετε τις ακόλουθες προτάσεις ως σωστές (Σ) ή λανθασμένες (Λ) σύμφωνα με το περιεχόμενο των δύο ενοτήτων.

1. Η ανταπόκριση των πολιτών στις επιθυμίες των νομοθετών προσδιορίζει την ποιότητα των πολιτευμάτων.
2. Η σωστή εξάσκηση απαιτεί την κατάλληλη διδασκαλία.
3. Οι άνθρωποι γίνονται δίκαιοι ή άδικοι ανάλογα με τον τρόπο που συμπεριφέρονται αποκλειστικά στις οικονομικές τους συναλλαγές.
4. Ανάλογα με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις επιθυμίες οι άνθρωποι γίνονται σώφρονες και πρᾶοι.
5. Επειδή οι ενέργειες είναι αποτέλεσμα των ἔξεων πρέπει να ἔχουν ποιότητα.

10 μονάδες

B1. Ποια είναι η επιδίωξη των νομοθετών σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα; Ποιες προσπάθειες καταβάλλουν και ποια αποτελέσματα ἔχουν αυτές οι προσπάθειες;

10 μονάδες

B2. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξις γίνονται: νὰ παρουσιάσετε τὴν πορεία τῆς σκέψης τοῦ Ἀριστοτέλη που κατέληξε στὴ διατύπωση αὐτὴ και νὰ προσδιορίσετε τὸ περιεχόμενο τῆς λέξης «ἕξις».

10 μονάδες

Γ1. Νὰ βρεῖτε στὸ διδαγμένο κείμενο λέξεις αντώνυμες με τὶς ἀκόλουθες:

φαύλης, γίνεται, εὔ, δίκαιοι, θαρρεῖν, σώφρονες, ὀργίλοι

7 μονάδες

Γ2. Νὰ γράψετε στα νέα ελληνικά μια λέξη παράγωγη (απλή ἢ σύνθετη) για τὶς λέξεις:

βούλημα, λοιποὶ, ἔσονται

3 μονάδες

Δ. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ με τὶς κατάλληλες λέξεις:

1_____ χρόνια ἔμεινε ὁ Ἀριστοτέλης στὴν Ἀκαδημία. Μετὰ τὴν συμπλήρωση τῶν βασικῶν σπουδῶν τοῦ κύριο ἔργο τοῦ εἶχε πια τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα και τὴν διδασκαλία. Ἡ διδασκαλία τοῦ στὴν Ἀκαδημία και οἱ ιδέες που μ' αὐτὴν μετέδιδε στους μαθητὲς τοῦ ἔφεραν συχνὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀντιμέτωπο με τους συναδέλφους τοῦ στὴν Ἀκαδημία, τὸν 2_____, τὸν 3_____, τὸν 4_____. ἦταν ἀληθινὰ ἀλύπητη μερικὲς φορές ἡ κριτικὴ που ἀσκούσε σε βάρος τους. Και τοῦ Πλάτωνα οἱ ἀπόψεις δεν ξέφυγαν ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ Ἀριστοτέλη. Τι νὰ πει κανεὶς για τὴν κριτικὴ που ἀσκούσε σε βάρος ἄλλων σχολῶν και τῶν εκπροσώπων τους; Ἐτσι καταλαβαίνουμε πὼς συνέβαινε νὰ ἔχει ὁ Ἀριστοτέλης λίγους μόνο 5_____, πολλοὺς ὅμως 6_____. Ὁ χαρακτήρας τοῦ δεν θα ἦταν βέβαια ἀσχετος με αὐτὸ τὸ γεγονός, σχεδόν ὅμως τὶς περισσότερες φορές ἦταν ἡ βαθιὰ τοῦ πίστη πὼς οἱ δικές τοῦ ἀπόψεις βρίσκονταν πιο κοντὰ στὴν 7_____ αὐτὸ που τὸν ἐξωθούσε στὴν αὐστηρὴ κριτικὴ τῶν ἀπόψεων τῶν ἄλλων· ὅταν εἶχε νὰ διαλέξει ἀνάμεσα στους φίλους και στὴν ἀλήθεια —μας τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος— θεωρούσε «8_____ προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν». Πὼς νὰ συμπεριφερόταν διαφορετικὰ ἓνας ἄνθρωπος που πίστευε ἀκράδαντα πὼς τοῦ ἀληθινοῦ 9_____ γνώρισμα εἶναι νὰ ἔχει τὸ κουράγιο ἀκόμη «καὶ τὰ οἰκειᾶ ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας», νὰ θυσιάζει δηλαδή ἀκόμη και τὶς πιο προσωπικὲς τοῦ 10_____, ἀν εἶναι νὰ σωθεῖ ἡ ἀλήθεια;

10 μονάδες

Ε. Με βάση το περιεχόμενο των ενοτήτων και το ακόλουθο απόσπασμα να δικαιολογήσετε τον χαρακτηρισμό του Αριστοτέλη ως πρακτικού φιλοσόφου.

Η αριστοτελική επαγωγή

Εδώ όμως ανακύπτει ένα κρίσιμο ερώτημα. Πώς φτάνει κανείς στη γνώση των πρώτων αρχών; Για να αρχίσει να λειτουργεί το δίκτυο των συλλογισμών και των αποδείξεων, πρέπει προηγουμένως να έχουν τεθεί οι πρώτες αρχές της επιστήμης. Οι επιστημονικοί συλλογισμοί μάς επιτρέπουν να εξηγήσουμε πλευρές της πραγματικότητας με βάση τις αρχές αυτές, δεν μπορούν όμως οι ίδιοι να μας οδηγήσουν στις αρχές. Ο Αριστοτέλης είχε το θάρρος να παραδεχθεί αυτό που, ακόμη και σήμερα, οι φιλόσοφοι και οι επιστήμονες διστάζουν να ομολογήσουν: οι αρχές κάθε επιστήμης, οι γενικότεροι νόμοι της, δεν μπορούν να αποδειχθούν - είναι προτάσεις «πρωταρχικές και αναπόδεικτες» (*Αναλυτικά ύστερα 71b27*).

Μας χρειάζεται λοιπόν μια άλλη μέθοδος για να φτάσουμε στις πρώτες αρχές, μια μέθοδος αντίστροφη από τον συλλογισμό. Με τον συλλογισμό μεταβαίνουμε από το γενικό στο ειδικό, ενώ τώρα θέλουμε να δούμε πώς κάποιος φτάνει στη σύλληψη του γενικού. Η μέθοδος αυτή ονομάστηκε από τον Αριστοτέλη «επαγωγή». Με την επαγωγή ο επιστήμονας ξεκινά από τα περίπλοκα και ανομοιογενή δεδομένα της εμπειρίας του και καταφέρνει να τα τιθασεύσει, ανακαλύπτοντας πίσω από αυτά γενικούς νόμους και αρχές.

Η επιστημονική λοιπόν γνώση περιλαμβάνει δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο ο επιστήμονας λειτουργεί ερευνητικά και επαγωγικά. Καταρχήν συλλέγει κάθε είδους παρατηρήσεις και εμπειρικά δεδομένα ανάλογα με τον τομέα που μελετά. Ο Αριστοτέλης μάλιστα θεωρεί ότι η πρωταρχική αυτή διερεύνηση δεν πρέπει να περιοριστεί στα στοιχεία που αποκομίζει κανείς από τις αισθήσεις του. Ιδιαίτερα χρήσιμες και διαφωτιστικές θα αποδειχθούν και οι προϋπάρχουσες κοινές αντιλήψεις για οποιοδήποτε θέμα, η συσσωρευμένη παλαιότερη γνώση, η πείρα του κοινού νου (τα λεγόμενα «ένδοξα»). Αλλά και η ίδια η γλώσσα κρύβει πολύτιμα μυστικά, αφού, όπως είδαμε, συνδέεται άρρηκτα με τη σκέψη και την πραγματικότητα. Αν, για παράδειγμα, κάποιος θέλει να μελετήσει την ανθρώπινη ψυχή, θα πρέπει να παρατηρήσει συστηματικά τη συμπεριφορά των ανθρώπων γύρω του, θα πρέπει όμως να αντλήσει στοιχεία και από τις αντιλήψεις της εποχής του για την ψυχή, όπως και από τον τρόπο που μιλάνε οι άνθρωποι για την ψυχή και τα ψυχικά φαινόμενα.

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας & Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών

10 μονάδες

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδης, *Ιστορίαι* (7.18.1-7.18.3)

Στο απόσπασμα παρουσιάζονται οι ενέργειες των Αθηναίων και των Λακεδαιμονίων πριν τελειώσει το δέκατο όγδοο έτος του πολέμου.

[1] παρεσκευάζοντο δὲ καὶ τὴν ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσβολὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὥσπερ τε προεδέδοκτο αὐτοῖς καὶ τῶν Συρακοσίων καὶ Κορινθίων ἐναγόντων, ἐπειδὴ ἐπυνθάνοντο τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐς τὴν Σικελίαν, ὅπως δὴ ἐσβολῆς γενομένης διακωλυθῆ. καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης προσκεείμενος ἐδίδασκε τὴν Δεκέλειαν τειχίζειν καὶ μὴ ἀνιέναι τὸν πόλεμον. [2] μάλιστα δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγεγένητό τις ῥώμη, διότι τοὺς Ἀθηναίους ἐνόμιζον διπλοῦν τὸν πόλεμον ἔχοντας, πρὸς τε σφᾶς καὶ Σικελιώτας, εὐκαθαιρετωτέρους ἔσεσθαι, καὶ ὅτι τὰς σπονδὰς προτέρους λελυκέναι ἠγοῦντο αὐτούς: ἐν γὰρ τῷ προτέρῳ πολέμῳ σφέτερον τὸ παρανόμημα μᾶλλον γενέσθαι, ὅτι τε ἐς Πλάταιαν ἦλθον Θηβαῖοι ἐν σπονδαῖς, καὶ εἰρημένον ἐν ταῖς πρότερον ξυνηθείαις ὄπλα μὴ ἐπιφέρειν, ἣν δίκας ἐθέλωσι δίδόναι, αὐτοὶ οὐχ ὑπήκουον ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Ἀθηναίων. καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως δυστυχεῖν τε ἐνόμιζον, καὶ ἐνεθυμοῦντο τὴν τε περὶ Πύλον ξυμφορὰν καὶ εἴ τις ἄλλη αὐτοῖς ἐγένετο. [3] ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ταῖς τριάκοντα ναυσὶν ἐξ Ἄργους ὀρμώμενοι Ἐπιδαύρου τέ τι καὶ Πρασιῶν καὶ ἄλλα ἐδήωσαν καὶ ἐκ Πύλου ἅμα ἐληστεύοντο, καὶ ὅσάκις περὶ του διαφοραὶ γένοιοντο τῶν κατὰ τὰς σπονδὰς ἀμφισβητουμένων, ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Λακεδαιμονίων οὐκ ἤθελον ἐπιτρέπειν, τότε δὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι νομίσαντες τὸ παρανόμημα, ὅπερ καὶ σφίσι πρότερον ἡμάρτητο, αὐθις ἐς τοὺς Ἀθηναίους τὸ αὐτὸ περιεστάναι, πρόθυμοι ἦσαν ἐς τὸν πόλεμον.

A. Να μεταφραστεί το απόσπασμα [1] του κειμένου.

10 μονάδες

B. Για ποιους λόγους είχαν αναθαρρήσει οι Λακεδαιμόνιοι και ήταν πιο πρόθυμοι στον πόλεμο;

10 μονάδες

Γ1. μάλιστα δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγεγένητό τις ῥώμη, διότι τοὺς Ἀθηναίους ἐνόμιζον διπλοῦν τὸν πόλεμον ἔχοντας, πρὸς τε σφᾶς καὶ Σικελιώτας, εὐκαθαιρετωτέρους ἔσεσθαι, καὶ ὅτι τὰς σπονδὰς προτέρους λελυκέναι ἠγοῦντο αὐτούς: α) να χαρακτηρίσετε τις δύο πρώτες αντωνυμίες του αποσπάσματος και να τις γράψετε στην ίδια πτώση του

άλλου αριθμού και β) να γράψετε τον συγκριτικό βαθμό του επιρρήματος και τον υπερθετικό βαθμό των επιθέτων.

5 μονάδες

Γ2. Στην παράγραφο [3] να εντοπίσετε τους ρηματικούς τύπους που ανήκουν σε ρήματα συνηρημένα και να γράψετε το α' ενικό πρόσωπο της οριστικής, το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής και το απαρέμφατο σε χρόνο ενεστώτα και στη φωνή που βρίσκονται.

5 μονάδες

Δ1. *μάλιστα δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγγένητό τις ῥώμη, διότι τοὺς Ἀθηναίους ἐνόμιζον διπλοῦν τὸν πόλεμον ἔχοντας, πρὸς τε σφᾶς καὶ Σικελιώτας, ἐγκαθαιρετωτέρους ἔσεσθαι:* να συντάξετε πλήρως το απαρέμφατο και τη μετοχή του χωρίου (είδος, υποκείμενο, αντικείμενο ή κατηγορούμενο, προσδιορισμοί).

5 μονάδες

Δ2. Να βρείτε στο κείμενο τρεις αιτιολογικές προτάσεις που να έχουν διαφορετικό τρόπο εισαγωγής και να τις χαρακτηρίσετε πλήρως.

5 μονάδες